

Дудчик Ю. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ

У статті розглянуто та проаналізовано основні етапи творчого розвитку майбутнього вчителя музики в процесі колективного музикування.

Ключові слова: учитель музики, творчий розвиток, колективне музикування.

*Творіння людини – вища напруга всіх духовних сил.
Це і життєва мудрість, і майстерність, і мистецтво.*

В. О. Сухомлинський

На сучасному етапі розвитку української державності відбуваються значні зміни у всіх сферах суспільного життя: демократизація суспільно-політичного устрою, інформатизація, перехід до ринкової економіки, що в свою чергу змінює суспільну свідомість, погляди на традиційні ідеали та історичні надбання українського народу, руйнує стереотипи суспільної поведінки. За таких умов наша держава гостро відчуває потребу в духовно, інтелектуально та творчо розвинених особистостях, які б займали активну громадську позицію, мали високі морально-естетичні якості, нестандартно підходити до вирішення поставлених перед ними завдань, креативно вирішували сучасні суспільні проблеми.

Інтелектуальний і духовний розвиток українського суспільства в першу чергу зумовлений підвищенням якості підготовки нового покоління педагогічних кадрів. Важливість цієї проблеми знайшла своє відображення в багатьох документах про освіту: Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про вищу освіту”, “Про позашкільну освіту”; Державних національних програмах “Освіта”, “Україна ХХІ століття”, “Діти України” та інших. Перед вищою школою поставлені складні завдання з навчання та виховання нової педагогічної еліти, яка б пропагувала ідеї гуманізму, мала б високий рівень професійності та вихованості, була всебічно та творчо розвинена.

Особливе місце на сучасному етапі державотворення належить підготовці учителів мистецьких напрямків. Саме вони мають змогу допомогти у вирішенні таких суспільних проблем, як духовний розвиток нації, підняття моральної та естетичної культури українського суспільства.

Мета статті полягає у розкритті шляхів вирішення проблеми творчого розвитку майбутніх учителів музики в процесі колективного музикування. Без творчого підходу у вирішенні будь-яких завдань

неможливий подальший розвиток суспільства, оскільки творчість є невід'ємною складовою будь-якої сфери людської діяльності. Як зазначає А. Єрмола, творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних та духовних цінностей. Вона передбачає наявність у особистості цінностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю й унікальністю [3]. Творча особистість – індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який уміє відкинути звичайне, шаблонне, потреба у творчості для нього – життєво необхідна, а творчий стиль діяльності – найбільш характерний.

Проблемі творчого розвитку особистості присвячено багато досліджень. Науковці розглядають у своїх працях проблеми розвитку творчого потенціалу, творчої активності (Е. Яковлева, Е. Фромм), досліджують педагогічні механізми творчості, творчого мислення (Я. Пономарьов,), обдарованості, професіоналізму та психологічного інтелекту (М. Холодна, О. Бодальов).

Але, на жаль, на цьому етапі досліджень проблема творчого розвитку особистості ще не знайшла свого повного вирішення.

Як зазначав А. Макаренко, навчити творчої праці – особливе завдання вчителя. Творча праця можлива тільки тоді, коли людина ставиться до роботи з Любов'ю, коли вона свідомо бачить у ній радість, розуміє користь і необхідність праці, коли праця робиться для неї основною формою прояву особистості і таланту [6, с. 45].

С. Сисоєва виділяє п'ять видів діяльності вчителя на уроці, які вважає сприятливими для творчого розвитку учнів:

– діяльність, що мотивує учнів до процесу навчання та сприяє розумінню ними його значення для особистісного розвитку;

– діяльність, що цілеспрямовує, орієнтує учнів на мету і результат, який треба отримати, спрямовує їх увагу на зміст і значення творчої діяльності, яку вони виконують;

– діяльність, що індивідуально диференціює учнів, розвиває різні рівні можливостей учнів, не обмежує їх у часі, стимулює всіх до відповідей;

– діяльність, яка організує колективну творчу діяльність учнів забезпечує організацію групових форм творчої навчальної діяльності;

– діяльність, яка організує контрольну, оцінювальну діяльність учнів [7, с. 173-174].

Отже, для того щоб навчити творчої праці майбутньому учителю потрібно досконало оволодіти практично-теоретичною базою та сформувати творчі здібності.

Н. Кічук дає таке визначення творчої особистості вчителя: “це

особистість, яка характеризується усвідомленням творчості в професійній праці на рівні переконання, спрямованістю на творчість, інтелектуальною активністю, яка відображається у сплаві науково-педагогічного мислення і творчої уяви, що проявляються у творчому характері професійної праці” [5].

Основним завданням педагогів мистецького напрямку з виховання майбутнього покоління українців є музично-естетичне виховання. Саме тому, мистецько-педагогічна практика неможлива без творчого розвитку особистості – одного з головних чинників її інтелектуального та духовного зростання.

Наразі музично-педагогічні заклади освіти головним чином звертають свою увагу на теоретичну та виконавську складову підготовки майбутнього вчителя музики. Звісно, зважаючи на те, що робота вчителя музики охоплює широку сферу музичної діяльності, майбутній фахівець повинен володіти виконавськими прийомами (вокальними, інструментальними), мати історико-теоретичні знання, а також бути керівником шкільного хору чи ансамблю, але в музично-педагогічній роботі цього недостатньо. Насамперед, у майбутнього вчителя музики необхідно сформувати більш тонку та глибоку емоційну сферу. Від її розвитку, значною мірою, залежить інтенсивність індивідуальних творчих процесів.

Основною умовою такого розвитку в мистецтві є подолання стереотипності й шаблонності у вихованні вчителя. Так зване “нав’язування” як у виконавській діяльності так і у музично-теоретичному навчанні пригнічує творчі спалахи, не дає змоги творчо мислити, розвивати уяву і фантазію. Майбутній учитель музики повинен вміти подавати навчальний матеріал не методом механічної передачі знань, а з позиції осмислення музичного твору, вміння пропустити крізь призму своїх поглядів і почуттів, створення в учня власного образу під час слухання музики чи музичного виконання.

Набуття уміння духовно проникнути в художній зміст музичного твору, створити власну модель виконання дотримуючись концепції автора є важливою умовою творчого розвитку особистості. За Б. Асаф’євим творчо обдарована особистість збагачує сферу музики завдяки багатству своїх емоцій і вразливості, завдяки потужній енергії думки.

Під час такої роботи з музичними творами у студентів активізується інтелектуальна діяльність, розвивається творче мислення, уява, фантазія, формується здатність до нешаблонності мислення, оригінальності.

Як відомо, фахова підготовка (вокальна, інструментальна, диригентсько-хорова) учителів музики відбувається на індивідуальних заняттях де викладач, здійснюючи особистісно зорієнтований підхід, має можливість розвинути творчі якості студента. Але, як показує практика

саме в процесі колективного музикування майбутній учитель музики має можливість найбільш повно реалізувати свій творчий потенціал. Колективне музикування – це один із видів творчої діяльності спрямованої на формування творчих здібностей кожного учасника колективу та на виховання його морально-естетичних якостей.

За українським педагогічним словником поняття “колектив” (від лат. *collectifious* – зібраний) – таке об’єднання, життєдіяльність якого визначається цілями і завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування, а стосунки між його членами (ділові, особисті) є гуманними, характеризуються взаємною повагою і відповідальністю, спільними прагненнями до загального успіху [2].

На думку В. Сухомлинського, вихователь, звертаючи свою увагу на кожного учня, має впливати на колектив, лише тоді через колектив відбувається духовне зростання кожного індивіда. Тобто, розвиток особистості, в першу чергу, залежить від колективу, проте і колектив не може існувати без творчих, яскравих особистостей.

Основні положення щодо розвитку навчального колективу сформував А. Макаренко. Він стверджував, що розвиток колективу можливий лише за умови проходження ряду певних змін:

– перша – колективу ще немає, керівник змушений виступати у ролі “диктатора”;

– друга – виділяються активісти, які підтримують керівника і беруть на себе частину його повноважень;

– третя – колектив повністю склався, більшість функцій керівника переходить до органів самоврядування;

– четверта – кожний перебуває на рівні самовиховання, ставлячи колективну вимогу сам до себе [4].

Враховуючи специфіку музичного колективу, його розвиток це складний творчий процес, що включає в себе дві взаємопов’язані складові – виконавську та інтерпретаційну. Виконавська діяльність включає в себе формування професійно-технічних навичок, інтерпретаційна – визначення образу твору, його художньої значущості. Інтерпретація це результат спільної творчої діяльності усіх учасників колективу. Музична інтерпретація – це процес створення і реалізації виконавської концепції, що залежить від естетичних принципів школи чи напряду, до яких належить виконавець, від його майстерності, особистісного розуміння твору [1].

Початковий варіант інтерпретації найчастіше пропонує керівник художнього колективу, який ставить перед його учасниками певне художньо-творче завдання. Пояснюючи свій творчий задум керівник

здійснює інтерпретаційний аналіз твору що виконується використовуючи при цьому певну схему, яка допомагає втілити ідейно-художні особливості твору у всій повноті. Зазначене пропонуємо аналізувати за такою схемою:

1) Культурологічний аспект – короткі історично-бібліографічні відомості про автора та його твір (час та умови написання твору, авторські присвяти і вказівки, відгуки музичної критики, громадськості, тощо);

2) Музикознавчий аспект – емоційно-ціннісна змістовна сфера та відповідні їй засоби музичної виразності (форма, фактура, інтонаційна основа, гармонічний, динамічний план, темпові зміни тощо);

3) Оцінний аспект (ставлення та визначення своєрідності твору на основі порівняння його з: іншими творами цього автора, творами аналогічного жанру інших композиторів певної епохи, творами аналогічного жанру різних епох (еволюція жанру), творами суміжних видів мистецтва).

4) Інтерпретаційний аспект (виконавський, педагогічний) [1, с. 48-49].

У подальшому запропонована керівником музичного колективу інтерпретація поглиблюється та збагачується інтерпретаційними пропозиціями кожного учасника цього процесу.

Отже, творча робота у музичному колективі має кілька етапів від загального інтерпретаційного задуму до досконалого втілення художньої ідеї твору:

– формування керівником музичного колективу інтересу до музичного твору як основній складовій творчому розвитку (творчість композитора, характерні ознаки епохи створення певного твору, умови його виникнення);

– створення проблемних ситуацій що стимулюватимуть творче мислення по відношенню до загального образу музичного твору (музичний жанр, стильові ознаки, структура твору);

– надання можливості кожному учаснику колективу визначитися і висловитися щодо власної інтерпретації музичного твору, що формує основу для творчого спілкування та самовираження (особливості темпо-метро-ритму, музичної артикуляції, динаміки, виразність мелодичної лінії, гармонійна виразність);

– досягнення спільного і єдиного погляду на виконання твору (єднання ціннісного переживання в колективі);

– стимулювання та підтримання творчої активності у виконавській діяльності, що спонукає до творчої самореалізації кожного учасника колективу.

Виконання музичного матеріалу в процесі колективного музикування не можливе без прояву ініціативи та клопіткої праці кожного виконавця. Високо оцінене концертне виконання твору є результатом творчої роботи та творчої самореалізації кожного учасника виконавського колективу. У

процесі накопичення досвіду при колективному музикуванні будуть вільніше й активніше розкриватися всі складові творчого розвитку кожного виконавця.

Таким чином можна зробити висновок, що підготовка майбутнього учителя музики до педагогічно-виконавської роботи неможлива без творчого підходу всіх учасників цього процесу. Формування творчої особистості майбутнього вчителя музики – процес багатогранний, а тому базується як на розвитку інтелектуального, так і духовного світу особистості. Ефективним засобом становлення творчого розвитку студентів вищих музично-педагогічних закладів є виконавська діяльність, яка особливо яскраво проявляється в процесі колективного музикування. Увага виконавців творчого колективу повинна бути спрямована на ефективне визначення художньої цінності музичних творів. Така інтерпретаційно-виконавська діяльність є важливим чинником, що формує креативне мислення та спілкування, стимулює потенціал й спонукає його до творчої самореалізації у процесі продуктивної діяльності.

Використана література:

1. Гринчук І., Бурська О. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу : навчально-методичний посібник. – Тернопіль : Підручники і Посібники, 2008. – 222 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997 – 170 с.
3. Єрмола А. М. Креативність в основі моніторингу // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – № 8. – С. 71-72.
4. Історія педагогіки: курс лекцій : навчальний посібник. – К., 2004. – 171 с.
5. Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. – К., 1991. – 96 с.
6. Макаренко А. С. Лекции о воспитании детей. – М.: Изд.: Гос.учеб.-педагог. Мин. Просвещения РСФСР, 1940. – 120 с.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості. – К., 2006. – 345 с.

Дудчик Ю. В. Творческое развитие будущих учителей музыки в процессе коллективного музицирования.

В статье рассмотрены и проанализированы основные этапы творческого развития будущего учителя музыки в процессе коллективного музицирования.

Ключевые слова: учитель музыки, творческое развитие, коллективное музицирование

DUDCHIK Y. V. The creative development of the future music teachers during the collective music-making.

The article examines and analyses the main stages of the creative development of the future music teachers during the collective music-making.

Keywords: music teacher, creative development, collective music-making.